

elutasították. Erről az a levelezés tanúskodik, amelyet a DÖW archívumában őriznek, elsősorban Bruno Frei hagyatékában. Sokan – főként a zsidó származásuk miatt elmenekültek – nem kívántak visszatérni Ausztriába, ahonnan elűzték őket, rokonaikat lengyel haláltáborokban meggyilkolták, lakásaikat, tárgyaikat pedig elkonfiskálták. Végleg meglepedtek az őket barátságosan befogadó Mexikóban, új megélhetési lehetőségeket teremtettek maguknak.

A könyv szerzője leszögezi: az osztrák kommunisták kötelességüknek tartották a visszatérést és az új Ausztria felépítésében való közreműködést. A szocialista korszak beköszöntét várták Ausztriában is. Az események azonban másként alakultak. A kezdeti időszak helyzeti előnyeit, a szovjet támogatást az 1955-ös államszerződés váltotta fel. Az Osztrák Kommunista Párt összezsugorodott, napjainkban parlamenti képviselettel sem rendelkezik. Erős szociáldemokrata párt kormányzott évtizedeken át, a kommunisták elsősorban a helyi önkormányzatokban, illetve a szakszervezetekben tevékenykednek.

A kötetet a nagyszámú dokumentáción kívül értékes fényképanyag, forrás- és irodalomjegyzék, az előforduló fontosabb személyek bibliográfiai adatai, valamint névmutató egészíti ki.

Tihanyi János

DENIS JUDD–KEITH SURRIDGE
THE BOER WAR
(A búr háború)
London, 2002. 352 p.

Az elmúlt három esztendőben számos könyv jelent meg a búr vagy más néven dél-afrikai háború (1899–1902) százéves évfordulójára. Kiemelkedik közülük a Judd–Surridge szerzőpáros sok problémát feltáró és igen olvasmányos feldolgozása.

A búr háború Nagy-Britannia legnagyobb expanzionista, gyarmati háborúja volt, és az egyetlen, amelyik európai származású ellenség ellen irányult. És tegyük hozzá: szinte a legnehezebben volt igazolható humanitárius alapon. Ezért történt, hogy az emberek többsége a brit birodalom határain túl – sőt azon belül is – a búrok oldalán állt. Angliában azonban ez a nagy gyarmati esemény lelkesedést is kiváltott, és nemcsak hatalmi-imperialista szempontok miatt. A mű érdeme éppen ezért abban rejlik, hogy széles körűen bemutatja a háború szimpatizánsainak és ellenségeinek motivációit.

A háború Nagy-Britannia győztes gyarmati háborúi közül a legkevésbé volt diadalmas, egyben megmutatta az angol birodalom gyengéit, és sok angol polgár a háborúval elvi okok miatt fordult szembe. A konfliktusban részt vevő mindkét fél nagyon megosztott volt. Mutatja ezt az is, hogy sok angol család tagjai különböző oldallal szimpatizáltak, vagy a búrok, vagy az angolok mellett kardoskodtak. Híres példát is hoznak a szerzők: például Beatrice Webb és testvérei is különböző oldalon álltak. Ennél is jelentősebb, hogy az angol kabinet, a politikai vezető réteg is megosztott volt a háborúval kapcsolatban. Jó néhány dél-afrikai angol a búrok oldalán állt. S nem csak a gazdasági tényezők döntöttek, a háborút nem minden dél-afrikai tőkés támogatta. Nem volt problémamentes a brit és gyarmati csapatok – főleg a demokratikus ausztráliaiak és a brit hivatalos tiszték – közötti kapcsolat. A búr oldalon viszont a külföldi csoportok és egyének csatlakozását inkább tehernek, mint segítségnek értékelték. A búr köztársaságban sem mindenki volt híve a korlátolt vallásos fundamentalizmusnak, amely némely vezetőt jellemezett, és emiatt sok kívülállónak időnként úgy tűnt, hogy ez nem imperialista háború, hanem polgárháború. Abban mindkét oldal egyetértett, hogy feketék vagy színesek ne vegyenek részt a harcokban, bár ezt a britek nem tartották be – a rasszista búrok haragjára. A liberálisok elleneztek volna a háborút, ám a búrok nehezen feleltek meg a liberálisok eszméinek. Talán az igazi búrpartiak az ír nacionalisták voltak.

A helyzet összetettsége kitűnően, áttekinthetően jelenik meg a könyv lapjain; kevesebbet tudunk meg azonban a brutalitásokról. A háború okairól többet írnak a szerzők, mint lefolyásáról, hosszú távú jelentőségéről és eredményeiről. A könyv látásmódja és olvasmányossága azonban kárpótol a hiányosságokért.

H. Haraszti Éva